

**ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ՄԱՏԵԱՆ
ԳԱՐԵՐՈՒ ԽԱՒԱՐԷՆ
ԳԷՊԻ ԼՈՅՍԸ ԱՍՏՈՒԱԾԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ**

PICTURE OF THE HOLY BIBLE

THE HOLY BIBLE

ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

ԿԱՅ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

1996

Մ Ո Ւ Տ Է

Քրիստոնեութեան հիմնական տարբերութիւնը ուրիշ կրօններէ և չրեութենէ, կը կայանայ անոր Յիսուս Քրիստոսի **Անձի՛ն** վրայ հիմնուած ըլլուն: Քրիստոնէական հաւատքը Նոր Կտակարան գիրքէ մը չծնաւ, այլ Քրիստոնէական եկեղեցիէ մը, որ ապրեցաւ, ծառայեց ու նահատակութեամբ քարոզեց Յիսուս Քրիստոսը որպէս Միածին Աստուածորդին: Աւետարանները՝ ակնադրիւրն են "Պատմական Յիսուս Քրիստոսի" Մարդեղութեան:

Հրեայ մարգարէներու պատգամը կ'սկսէր. *«Տէր Աստուած այսպէս կ'ըսէ»*-ով, իսկ Յիսուս Քրիստոս պատգամեց, ըսելով.

«Ե՛ս կ'ըսեմ ձեզի»:

Մեր Տէրը թէեւ ոչ մի տող գրած է, բայց ապրած է Իր աշակերտներու ընկերակցութեան մէջ իբրեւ *կենդանի՛ խօսք՝ «Բանն Աստուծոյ»*: Իր զոհողութեամբ այնպիսի Լո՛յս սփռած է անոնց հոգիներէն ներս, որ անջնջելի պիտի մնայ յաւերժօրէն:

Աստուածաշունչի մասնագիտական գիտելիքները չե՛ն, որ մեզ աւելի լաւ Քրիստոնէաներ պիտի ընեն, այլ հոգեկան զգաստութիւնները, որոնք կը նշանակեն՝ մեր հոգեւոր գիտութեան **գործադրումները**:

Այս համեստ գրութիւնը կը ձօնեմ այն քաջակորով հոգիներուն, որոնք պաշտպան կանգնեցան հաւատալոյս կանչին իրենց արեամբ և հնարամտութեամբ, հոգ չէ որ անոնց մէջ կը գտնուին բազմաթիւ գեղջուկ կարծուածներ, ինչպէս և ազատներ ու մտաւորականներ:

Ալպէր Նորատունկեան
1996

ԱՍՏՈՒԱԾԱԶՈՒՆՉ ՄԱՏԵԱՆ

Ա ստուածաշունչը իր կրկին Ուխտերով (Հին և Նոր Կտակարան), սուկ երբայական գրականութիւն մը չէ՛, ինչպէս են Վետաները՝ հնդկաց և Ավեստան Զանդիկներուն համար: Հին և Նոր Կտակարանները, աստուածային ծրագրի մը հետ կապ և առնչութիւն կը պահեն: Աստուծոյ և մարդու միջեւ ոսկի կամուրջն են: Աստուածաշունչը նկատելի ազդեցութիւն ունեցած է *համաշխարհայի՛ն* մշակոյթի զարգացման վրայ:

1300-1400 տարիներու ընթացքին գրի առնուած է Աստուածաշունչ Մատեանը, աւելի քան քառասուն մարդոց գրիչով, որոնցմէ ոմանք թագաւորներ էին, ուրիշներ՝ հովիւ կամ գիւղացի, քահանայ կամ պետական գործիչ, բանաստեղծ կամ իմաստասէր, ձկնորս կամ մաքաւոր, վրանագործ կամ բժիշկ: Սակայն **մէ՛կ** է ան իր **ներքին** հրաշալի միութեամբ և իր հիմնական ուսուցումով ու պատգամով:

Համաշխարհային մշակոյթի մեծագոյն կոթողն է Աստուածաշունչը: Ան քրիստոնէական պաշտօններգութեան մէջ ծառայած է որպէս ներշնչանքի և գրական խօսքերու մեծ մասին հիմնական Աղբիւրը: Աստուածաշնչեալ ճշմարտութիւններ պարունակող մեծագոյն մատեանն է: Իր կրօնական բովանդակութեամբ հանդերձ, ան ունի մշակութային մեծ արժէք: Անոր թեմաներով (Theme) ստեղծուած են թէ՛ քանդակագործական և թէ՛ գեղանկարչական բազմաթիւ հոգեբուխ և հոգեզմայլ պատկերներ:

Արշակ Զոպանեան՝ գրող, ֆինադատ, բանասէր, լրագրող և հասարակական գործիչ: Հայ գրականութեան մէջ ունի առանձնայատուկ նշանակութիւն ֆինադատական և գիտական-բանասիրական գործունէութիւններու: Ան վերլուծած է Ս. Գրիգոր Նարեկացիի ստեղծագործութիւնն ու կրօնամիստիկական անձնաւորութիւնը ու դասած զայն համաշխարհային գրականութեան հսկաներու կողքին: 1933-ին այցելած է հայրենիք և ողջունած հոն կատարուող մեծ փոփոխութիւնները: Ան սապէս կը նկարագրէ և կը վկայէ Աստուածաշունչի ազդեցութիւնը.

«Ազգային գրականութիւնը իր ծաղկման ու զարգացման մէջ շատ բան կը պարտի երբայեցի ֆերթողներու և ու մտածողներու և, ինչպէս որ անոնց շատ բան կը պարտին Տանթէներն ու Միլթրոնները, Լամարթիներն ու Հիւկոները».

Մարդկային կամֆի ծնունդ չէ՛ Աստուածաշունչը, մտֆի արտադ-

րութիւն չէ՛ ու ո՛չ ալ մարդկային ճիգի արդիւնք: Անոր հրամայական պատգամը ա՛յն է, թէ **Ո՞Վ** ստեղծած է աշխարհը և ինչո՞ւ համար:

**«Հաւատքով է որ կը գիտնանք թէ աշխարհները
ստեղծուած են Աստուծոյ խօսքով՝ անտեսանելի
բաներէն տեսանելի դառնալով»** -- Եբր. ԺԱ.3:

Պարոյր Սեւակ բուն անունով՝ Պարոյր *Ղազարեան*: Խորհրդահայ տաղանդաւոր բանաստեղծ, գրադատ և գրական-հանրային գործիչ: Պատասխանատու պաշտօն վարած է Հայաստանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան մէջ: Ընտրուած է Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Սովետի (Խորհրդարան) Անդամ: Ան իր անհատական նախաձեռնութեամբ, յուզում-նախառն զգացումներով և փրկարար հաւատով կ'ըսէ.

*«Տվ չի կարդացել Աստուածաշունչը, նա չի կարող իսկական
խմտտով գրագէտ մարդ կոչուել, առաւել եւս՝ գրականագէտ:
Նրա հիման վրայ են ստեղծուել համաշխարհային
գրականութեան ու արուեստի գլուխ գործոցները:*

Վկայ՝ Աստուածային Կատակերգութիւնը,

Լարեկը,

*Ռաֆայէլը: Հիմա արդէն գիտութիւնը սկսել է լրջօրէն
զբաղուել Աստուածաշնչի պատմական ու առասպելական
հիմքերի բացատրութեամբ: Բանից պարզուում է, որ մտա-
ցածին համարուած հրաշապատումները բնաւ էլ ցնդա-
բանութիւններ չեն, և անցած ֆաղափալթութեան ու սում-
նասիրութիւնը դեռ ջատ առեղծուածներ կը բացի Աստուա-
ծաշնչի էջերում»:*

Ծատ մը նշանաւոր բնագէտներ կամ տիեզերաբաններ խորանալով իրենց մասնագիտութեան մէջ, սփանչացած են տիեզերքի հրաշալի կարգաւորութեամբ, խորհրդաւորութեամբ, գեղեցկութեամբ մնալով աստուածապաշտ:

Բոլոր ազգերու թարգմանաբար կարդացած Աստուածաշունչ մատենը կը կոչուի "Սուրբ Գիրք", " Holy Bible", "Ինճիլի Օերիֆ", "Ալ Գիթապ ուլ Մուգատտէս": Յունարէն "Պիպլիա", որ կը նշանակէ *գիրքեր* (յոգնակի): Արարատեան աշխարհի "փոքրիկ Ածու"-ն, մեծ ազգերու կողմէ աննշան կարծուած, սակայն հաւատով տիտա՛ն Հայր դրոջմած է այդ Գիրքը **"Աստուածաշունչ"** մակդիրով: Ինչո՞ւ համար հայերս "Աստուածաշունչ" բառը յատկանշած ենք այս Արբազան Մատեանին: Նորութի՞ւն մը ըրած

ըլլալու կամ հայերէն լեզուի փարթամութիւնը ցոյց տալու համար:

Ո՛չ:

Արարիչ Աստուած Իր ստեղծած մարդուն մէջ երբ փչեց Իր կենդանարար շունչը, մարդ էակ դարձաւ **‘կենդանի հոգի’** ոչ թէ կաւաջէն կամ մարմարաջէն *արձան* մը, ցուցադրուելու համար թանգարաններու մէջ որպէս ձեռնարուեստ կամ պեղումներու ընթացքին երեւան հանուած հնութիւն մը, այլ գործելու, շինելու և ստեղծագործելու համար: Այն ինչ որ շունչ ունի, կեանք ունի: Աշխատիլը ստեղծել է, փոխակերպելով մեռած և անօգուտ իրերը օգտակար բաներու: Նոյնն է Աստուածաշունչին դերը մարդ էակին մէջ:

Աստուածաշունչ մատենը դարձաւ Հայ գրականութեան սկզբնաւորութիւնը: Ան ազատեց հայութիւնը Պարսկական աշխարհի մէջ ձուլուելու վտանգէն և ամրացուց Բրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ: Թէեւ հայկական մատենագրութիւն մը չէ ան, սակայն Հայ գրականութեան և բանահիւսութեան ակնադրիւրը դարձած է: Հայ Ոսկեդարու ուժանակութիւնն է: Հայ այբենգիմի ծննդագործիչն է և Հայ պայքարամարտի ոգին ու անոր յաւերժութեան գրաւականը: Մինչեւ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը, մենք *ժողովուրդ էինք*, Մեսրոպեան այբուբենը մեզ դարձուց **Ազգութիւն**: Յոյները կ’աստուածացնէին գերազանց զօրութիւնները, հայերը սրբացուցին Սուրբ Գրքին թարգմանութիւնը և կոչեցին զայն. **«Աստուածաշունչ»** անգուգական գրաբարով, որ կու գայ մեզի այսօր դարերու խորքէն:

Միթէ չափազանցուած ածական է "Աստուածաշունչ" բառը: Արդեօք հայերս բթամիտ էինք կամ լեզուաբանական գինովութեա՞ն մը մէջ հնարեցինք "Աստուածաշունչ" բառը: Ո՛չ: Ի՞նչ ազդեցութիւն որ գործած է աստուածային "Շունչը հողակերտ Ադամին, նոյն ներգործութիւնը գործեց Աստուածաշունչ Մատենը Հայ ժողովուրդին հոգւոյն մէջ: Հայ ազգին միացումին, անոր աստուածատես ըլլալուն, անոր հոգեկան զարթնումին դարերու խաւարէն դէպի լոյսը աստուածագիտութեան, որպէս դրօշ "Աստուածաշունչ" անունը ծլարձակուեցաւ և ճառագայթեց որպէս բուրումնաւետ ծաղիկ մը հայ լեզուի ծաղկանոցին ու բուրաստանին մէջ:

«Աստուածաշունչի առաջին թարգմանութիւնը կատարուած էր հապճեպով, գլխաւորաբար ասորերէնէ, "առ ի չգոյէ յունին»": Առաջին փորձէն ետք--8-էն 12 տարուան շրջանի մէջ, ձեռնարկուեցաւ երկրորդ թարգմանութեան, հաւանաբար 433-436 տարիներու ընթացքին: Եզնիկ, Բիւզանդիոնէ բերած էր Ս. Գրքի յունարէն ընտիր օրինակ մը (Եօթանասնից)«-- **Բենեամին Թաշեան**:

Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը այնքան ստեղծագործա-

կան, բարեխիղճ ու հմտալից եղած է, որ նոր ժամանակներուն համարուած է **«Թագուհի Թարգմանութեանց»**: Մ. Վ. տը Լա Զրօզ (M. V. de La Croze), Ֆրանսացի գիտնականը, Աստուածաշունչի գրաբար թարգմանութիւնը կոչած է «Թագուհի Թարգմանութեանց»: Որակումը չափազանցութիւն չէ և տիեզերականապէս ընդունուած է:

Հայկական Ոսկեդարը սկսաւ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ և վերջացաւ Վարդանանց Պատերազմով, որ կը նշանակէ 44 տարուան շրջան մը: Աստուածաշունչի թարգմանութեան դարը կրնայ վերջացած ըլլալ, սակայն անոր *ներազդեցութիւնը*: հայ գրականութեան վրայ, տոհմային մշակոյթին և հաւատքին վրայ լուեցուցած է նիւթին տարակոյսի հեղինակութիւնը և նորէն վերընձիւղած ու նորէն վերակենդանացած է Յաւիտենականին արեւալոյսով:

Հաւատացեալ և նուիրեալ թարգմանիչներ, Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը սկսած են Առակացի Գրէն:

***«Ճանաչել զիմաստութիւն և զխրատ,
իմանալ զքանս հանճարոյ»***

յատկանշական տողերով, փոխանակ Մանդոց գիրքի սկզբնաւորութենէ: Կարգ մը Հայ աստուածաբաններ կը կարծեն, թէ հայ գրականութենէն առաջ, Մաղմուսաց գիրքը հայերէն լեզուի թարգմանուած էր ու կ'արտասանուէր *բերանացի*:

Մօտ 400 թուականներուն Սուրբ Հերենիմոս աւարտած էր Աստուածաշունչի Լատիներէն թարգմանութիւնը որ կը կոչուի "Վուկատա": Այնուհետեւ հռոմայեցի մտաւորականներ կրնային կարդալ Սուրբ Գիրքը իրենց մայրենի լեզուով: 410 թուականին Հռոմ ինկաւ Վանտալներու ասպատակութեան և կողոպուտին տակ: Անգլիացի վանական Փելակիոս (Որուն անունը անգլերէն Մորկըն է և աղաւաղեալ պատմականը լատիներէն Pelagius), վէճի մէջ էր Ս. Օգոստինոսի հետ "ազատ կամք"ի վարդապետական բացատրութեան մասին:

Ս. Գրիգոր լուսաւորչի առաքելակառոյց եկեղեցին իր յառաջդիմութեան ընթացքին բախեցաւ դժուարին արգելքի մը՝ ինչպէ՞ս իմաստաւորել քրիստոնէութիւնը հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ, երբ եկեղեցական արարողութիւնն ու Աստուածաշունչի ընթերցումները կ'ըլլային յունարէն կամ ասորերէն լեզուներով: Ներկայիս ապրող հայերը, կը կարծեն թէ իրե՛նք քաղաքական դժուարութիւններ ունին... :

Ազգ մը, մանաւանդ փոքր ազգ մը, որ շարունակ շրջապատուած է հզօր թշնամիներով, անընդհատ և տեւականօրէն դժուարութիւններու և արգելքներու ենթակայ է: Անել կացութեան մէջ իսկ, հաւատացեալը կրնայ տեսնել աստուածային հզօր միջամտութիւնը, որ օգնութեան կը փութայ ու

անկարելի կարծուածը կարելի կը դարձնէ:

Այսպիսի սֆանչելի հրաշք մը պատահեցաւ հայ ազգի պատմութեան մէջ հինգերորդ դարուն, որ իմ համեստ կարծիքով կը նկատեմ Ս. Հերենիմոսի Աստուածաշունչի թարգմանութենէն աւելի մեծ, աւելի յարգարժան և բախտորոշ է իբրեւ դէպք, իբրեւ հրաշք և իբրեւ մեր կեանքի յոյսը: Ս. Հերենիմոս ունէ՛ր Լատին այբենագիմը և լեզուի փերականական կանոնները, որմէ յետոյ թարգմանութիւնը *մեհենակա՛ն* կը նկատուի: Մինչդեռ մինչեւ հինգերորդ դար, հայ լեզուն չունէր ո՛չ այբենագիմ, ո՛չ փերականական ու ո՛չ ուղղագրական կանոններ: Ս. Մեսրոպ Մաշտոց ո՛չ միայն թարգմանեց Աստուածաշունչ մատեանը հայատառ լեզուի, այլ ստեղծագործեց ու մարմնացուց աներեւոյթ հայ գրերը ու զանոնք դարձուց ՅՅ տառերու: Ս. Սահակ Կաթողիկոսի գրական օժանդակութեամբ ու Վռամշապուհ թագաւորի նիւթակա՛ն առատաձեռնութեամբ, ան հայ ազգին ժառանգ թողուց հայատառ Աստուածաշունչը, որ պաշտպան կանգնեցաւ 15 դարեր շարունակ ձուլումի և փճացումի դէմ:

Դ. և Ե. Դարուն, կրօնքը դարձած էր ազդեցութեան պայքար չորս պատրիարքներու միջեւ, Հռոմ, Աղեմսանդրիա, Անտիոք և Պոլիս: Սոյն պայքարամարտը ոչ միայն դրական արդիւնք չտուաւ, այլ վնասակար ալ եղաւ Տիեզերական Եկեղեցւոյ ու բաժնեց Արեւելեան Եկեղեցիները Արեւմտեան՝ Բիւզանդական Եկեղեցիներէն: Այսպիսի անել ճգնաժամի ընթացքի՛ն էր, որ Հայ Եկեղեցին իր հաւատարիմ նուիրեալներու միջոցով թարգմանեց Աստուածաշունչ մատեանը հայերէն լեզուի:

Հայ Եկեղեցին ո՛չ միայն ազգին տկարութեան պատճառ չեղաւ, այլ եղաւ անոր ուժը իր թարգմանած Աստուածաշունչով: Հայ Եկեղեցին իր փրկարար դերը կատարեց ո՛չ թէ Եւրոպայի մաս կազմող շրջանի մը մէջ, այլ Փոքր Ասիոյ կղզիացած ու շրջապատուած մոլեռանդ և յետամնաց ժողովուրդներու մէջ: Եկեղեցւոյ մէջ հայութիւնը գտաւ ոչ միայն համախմբումի մը կեդրոն (club), այլ ան տապանը, ուր անխաթար պահուած էին զինք անցեալին՝ Քրիստոսի հաւատքին կապող բոլոր արժէքները, աւանդութիւնները, արուեստը, լեզուն և գրականութիւնը: Եկեղեցիի՛ն է որ հայ ժողովուրդը կը պարտի ազգային զգացումի *յարատեւումը* ստրկութեան դարերու ընդմէջէն: Մարդիկ կրնան ապրիլ առանց քաղաքական իշխանու, թեան, սակայն չեն կրնար ապրիլ առանց կրօնակա՛ն հաւատքի:

Այսօր ունինք բազմաթիւ հանդէսներ, ամսաթերթեր, շաբաթաթերթեր, պարբերաթերթեր և օրաթերթեր: Այս թերթերէն Բանի՞ հատը կը հրատարակէ *կրօնական սիւնակ* մը իր ընթերցողներուն համար: Լուսապսակ Մեսրոպ Մաշտոց եթէ կարդայ այսօրուայ գրական թերթերը, արդեօք ի՞նչ պիտի ըսէ հայ մտաւորականութեան և ի՞նչ պիտի խորհի իր լուսապայծառ այբենագիմին մասին, որ պիտի առաջնորդէր իր ազգը դէպի լուսաւոր վաղորդայններ: Ինչպիսի՞ հրատարակութիւններու կը ծառայէ իր հնարած այբենագիմը:

Ծինարա՞ր գրականութեան, հոգեշո՞ւնչ բանաստեղծութեան, կրօնակա՞ն վերելֆի, թէ կուսակցական պայֆարներու:

Կուզեմ հայ հեռանկարին ցոյց տալ պատմական իրա՛ւ հորիզոն մը: Հինգերորդ դարու սկզբնական շրջանին երբ Հայ Եկեղեցին ծնունդ կու տար հայ գրականութեան և Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ կը զբաղուէր, Զսաներորդ դարու "մեծ" ազգ կարծուածները տակաւին հեղուկ վիճակի մէջ բարբարոսներ էին, որոնք միայն Բանդելու գործով զբաղած էին ճումբական կայսրութիւնը և Բաղադակրթութիւնը: Հայեր երբ իրենց Ոսկեդարը կը կերտէին, Եւրոպայի ժողովուրդները որ նոր խուժած էին Արեւմուտք, կը կործանէին իրենց ժառանգութիւնները՝ գրականութիւն, արուեստ և Բաղադակրթութիւն:

Ե՞րբ և ինչպէ՞ս կը կարծե՛ք Եւրոպական ազգերը տիրացան իրենց ուրոյն լեզուի Աստուածաշունչ Մատեանին:

Թէեւ այսօր աներեւակայելի է, սակայն Միջնադարու շրջանին Եւրոպայի բնակչութեան ոեւէ լեզուով մատչելի չէր Աստուածաշունչը: Եւրոպայի բոլոր ազգերը, Աստուածաշունչը կը կարդային *լատիներէն* լեզուով: Հասարակ ժողովուրդէն և ո՛չ մէկը կը հասկնար աւետարանի կենսաւորիչ խօսքերը: Ո՛չ ոք կը լսէր Յիսուս Քրիստոսի հոգեհմայ խօսքերը իր մայրենի լեզուով: Հին Կտակարանը գոյութիւն ուներ երբայերէնով և Եօթանասնից դասական յունարէն լեզուով: Աստուածաշունչի միայն կարգ մը մասերը սկսան թարգմանուիլ ազգային լեզուներու որպէսզի մատչելի դառնան հասարակ ժողովուրդին: Առաջին թարգմանութիւնները եղան Ֆրանսերէն, Լեհերէն, Իտալերէն և սպաներէն լեզուներու միայն 12րդ և 14րդ դարուն: Ի՞նչ բախտաւոր եղած են Հայերը՝ "Փոքր Ածուն":

Անգլերէն թարգմանութեան սկզբնագործութիւնը եղած է Սաղմոսաց գիրքը, Յրդ դարուն հին անգլիական լեզուով, որ բացարձակ անհասկնալի է այսօր: 735 թուականին, Պիտի անուն մտաւորական մը աւարտեց Յովհաննու Աւետարանի թարգմանութիւնը մահուան անկողինին մէջ: Եւրոպական բոլոր երկիրներու մէջ եկեղեցական իշխանութիւնը չէր Բաջալերեր Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը ժողովրդական լեզուով: Ի՞նչ հակադրութիւն Հայ Եկեղեցական մտայնութենէն: Կարգ մը Եւրոպական երկիրներու օրէնսդրութեամբ, մահուամբ կը պատժուէին Աստուածաշունչ թարգմանողները... :

Անգլիոյ համալսարանի հուշակաւոր Բարոզիչ՝ Ճոն Ուիլիֆի, աստուածաբան և թագաւորին խորհրդականն էր 14րդ դարուն: Այս խիզախ բարեկարգիչ իմաստասէրը իր Բանի մը օգնականներով, Աստուածաշունչ մատեանը թարգմանեց անգլերէնի, 1382-ին որպէսզի հասարակ ժողովուրդը կարենայ կարդալ: Ուիլիֆի թարգմանութիւնը կատարուեցաւ Ս. Հերենիմոսի լատիներէն թարգմանութենէն, որովհետեւ Ուիլիֆի երբայերէն չէր գիտեր:

Ճոն Ուիլիֆի թարգմանութիւնը առաջին ամբողջական թարգմանութիւնն էր Եւրոպական լեզուներուն մէջ: Զեռագիր թարգմանութիւնը շատ

ընդարձակ ծառայ գտաւ Անգլիոյ մէջ: (Տակաւին տպագրութիւնը չէր հնարուած): Ճոն Ուիլիքս քաղաքացի անգամներ դատարան քաջուեցաւ իր անօրէն թարգմանութեան պատճառաւ, սակայն իր ազդեցիկ համակիրներու ջնորհիւ ազատ արձակուեցաւ: Ան բնական մահով մեռաւ 1384-ին մօտ 55 տարեկանին:

1408-ին իր մահէն մօտ քառորդ դար յետոյ, եկեղեցական խորհուրդ կազմուեցաւ Օքսֆորտի մէջ և քաղաքական իրաւասութենէ զրկեց բոլոր անոնց, որոնք Ճոն Ուիլիքսի Աստուածաշունչը կը հրապարակէին և բոլոր Աստուածաշունչ կարդացողները բանադրեց: Սակայն հակառակ վերոյիշեալ պատժամիջոցներուն, շատեր շարունակեցին կարդալ Աստուածաշունչ մատենար:

1415-ին Քոնսթանսի Համաժողովը դատապարտեց Ճոն Ուիլիքսը և հրամայեց որ անոր մարմինը գերեզմանէն հանեն և այրեն: Եւրոպա երբ կրօնական պայքարով կ'օրօրուէր անդին ուրիշ ճարտարարուեստական յեղափոխութիւն մը ծայր կու տար Գերմանիոյ մէջ: Այս շարժումը տպագրական յեղաշրջումն էր գերմանացի Կիլթենպերկի հանճարին: Կիլթենպերկի առաջին հրատարակութիւնը լատին Աստուածաշունչն էր 1456-ին: Տպագրական միջոցը այլեւս յեղաշրջած էր հրատարակչական տարածքը:

Բիւզանդիոնի պատնէջին ետին՝ Արեւմուտքը կրցաւ ապահովութիւն գտնել կազմակերպուիլ և քաղաքակրթուիլ: Կ. Պոլսոյ գրաւումը Օսման թուրքերուն կողմէ 1453-ին, պատճառ դարձաւ, որ Բիւզանդիոնի մտաւորականներէն շատեր հեռանան Արեւելքէն ու հաստատուին Եւրոպական ապահով քաղաքները, ուր անոնք ակամայ պատճառ պիտի դառնային Եւրոպայի զարթումին: 14րդ դարէն մինչեւ 17րդ դար Եւրոպայի երկնակամարը՝ քաղաքակրթութիւնը դարձաւ աստեղագարդ իր անհամար դպրոցներով, համալսարաններով և մտաւորականներով, որոնց դասախօսները գաղթած էին Բիւզանդիոնէն: Եւրոպա հետաքրքրուեցաւ Յունարէն և եբրայերէն լեզուներով: Հոլանտացի գիտնական և աստուածաբան՝ Բրիտերտամի Էրազմոս հրատարակեց յունարէն Նոր Կտակարանը 1516-ին: Առաջին Նոր Կտակարանը յունարէն լեզուով որ երբեք տպագրուած չլլար: Էրազմոս իր հրատարակութեան յառաջաբանին մէջ քաջալերեց, որ Աստուածաշունչը թարգմանուի բոլոր ժողովրդային հասարակ լեզուներու: Էրազմոս յունարէն լեզուի դասախօսն էր Անգլիոյ Գէյմպրիժ համալսարանին 1511-էն մինչեւ 1514 թուականը:

Երբ Էրազմոս հրաժեշտ տուաւ ու հեռացաւ Անգլիայէն, Ուիլիքս թիւտէյլ անուն երիտասարդ ուսանող մը եկաւ Գէյմպրիժի համալսարանը, որովհետեւ խորապէս ազդուած էր Էրազմոսի գրական ստեղծագործութիւններէն: Գէյմպրիժ հասնող երիտասարդ ուսանողը ճիգ թափեց ուսանելու համար

դասական յունարեն լեզուն:

Եւրոպայի լուսաւորումի ջրջանին իսկ, կրօնական հաւատքը անկում կրած էր Եւրոպայի թէ՛ եկեղեցական դասի և թէ՛ ժողովուրդի կենցաղավարական ապրումին մէջ: Ուիլիէմ Թինտէյլ խորհեցաւ ու ոգեւորուեցաւ Աստուածաշունչը թարգմանել Անգլերէն լեզուի: Այս ուխտով, այս երազանքներով, այս լաւատեսութեամբ, վերածնունդի այս տեսիլքով ան նուիրուեցաւ իր կոչումին: Մոյն թարգմանելու բաղձանքը չեկաւ իրեն ո՛չ եկեղեցիներէն, ո՛չ ալ ժողովուրդի հաւատքէն, այլ որովհետեւ ան ունեցաւ **տեսիլք** թէ միայն աստուածային Սուրբ Խօսքերը կրնային հոգեւոր կեանքի և սրբութեան առաջնորդել մարդ էակը: Խաւարը, հեշտութիւնը և յուսահատութիւնը փոխանակ կասեցնելու Ուիլիէմ Թինտէյլի հոգին, զայն մղեցին ու խթանեցին: Աստուած զարմանահրաշ միջոցառումներով կը գործէ և անկարելի կարծուածները կարելի կ'ընէ:

Վերոյիջեալ տեսիլքն ու խորհուրդը, դարձաւ Թինտէյլի սեւեռուն հեռանկարը: Անոր ծրագիրներն ու առաջադրանքները անկարելի թուեցան իրագործել երբ միամտօրէն յայտնեց զանոնք Անգլիոյ կղերական խորհուրդին: Աստուածաշունչի անգլերէն թարգմանութիւնները արգիւրած էին 1408-էն սկսեալ: Թինտէյլի առաջատար ոգին, ազգային զօրութեանկանութիւնն ու հաւատքը չէին կրնար դանդաղեցնել կամ կասեցնել և ո՛չ իսկ խափանել իր տեսիլքը:

1524-ին՝ տասը տարի Գէյմպրիճի համալսարանին մէջ գործելէ յետոյ Թինտէյլ փախաւ Անգլիայէն՝ իր հայրենիքէն ու ապաստանեցաւ Գերմանիա: Ան որոշած էր երբեք չվերադառնալ իր երկիրը: Գերմանիոյ մէջ այցելութիւն մը տուաւ Մարթին Լուտերին, որ ճանչցուած էր իբրեւ կրօնական մեծ բարեկարգիչ: Մեծ խանդավառութեամբ կարդաց լուտերի թարգմանած Նոր Կտակարանը, որ երկու տարի առաջ թարգմանուած էր Էրասմոսի յունարէն Նոր Կտակարանէն:

Խորիմաստ ներշնչումով ու գերբնական Ուժի ազդեցութեան տակ Թինտէյլ յառաջ տարաւ Նոր Կտակարանի անգլերէն թարգմանութիւնը և լրացուց զայն 1525-ին: Անմիջապէս տպագրութեան յանձնեց զայն, որ գրպանի փոքր Նոր Կտակարան մըն էր: Առաջին անգլերէն Նոր Կտակարանը, ոչ թէ թարգմանութեան մը թարգմանութիւնը լատիներէն լեզուէ, այլ ուղղակի յունական բնագիրէն թարգմանուած:

Թինտէյլի թարգմանած Նոր Կտակարանները գաղտնի կերպով Անգլիա կը ներածուէին առանց որ կառավարութիւնը տեղեակ ըլլար:

Գաղտնօրէն Անգլիա ուղարկուած անգլերէն Նոր Կտակարանները արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծեցին հաւատացեալներու սրտին մէջ ու ոգեւորեցին բազմաթիւ ուսանողներ: Դժբախտաբար սակայն եկեղեցական կրօնաւորներ, ինչպէս Յիսուս Քրիստոսի ջրջանին, նախանձով և ատելութեամբ լեցուած հաւաքեցին բոլոր Նոր Կտակարանները, որոնք

գաղտնօրէն ներածուած էին Անգլիա ու կրակի տուին զանոնք: Այնքան մոլեռանդութեամբ հաւաքեցին ու ժողովեցին սրբազան գիրքերը, որ Թինտէլլի առաջին հրատարակութենէն պահպանուած են մի միայն երկու օրինակներ: Թինտէլլի անգլերէնի թարգմանած Նոր Կտակարանը կը գովերգուի այսօր, որպէս հրաշալի թարգմանութիւն մը, պարզ ոճով, սակայն բնարական լեզուաբանութեամբ, որ հասկնալի է նոյնիսկ ոչ ուսեալ դասակարգին: Ան իրապէս կոչուած է անգլերէն Աստուածաշունչի հայրը:

Ճակատագիրը սակայն Թինտէլլի համար, փոխանակ փառքի, վերապահած էր դաժան վախճան մը: Մայիսի չարաշուք օր մը 1535-ին Թինտէլլ մասնուեցաւ իր Տիրոջ Յիսուս Բրիստոսի նման, առեւանգուեցաւ ու բանտարկուեցաւ Պապական գործակալութեան միջոցաւ Պրուսելի Վիլվորտ դղեակին մէջ: 15 ամիս բանտարկութենէ յետոյ ան դատապարտուեցաւ մահուան, որպէս հերետիկոս: Տասնեակ մը տարիներ առաջ հրկիզած էին անոր անգլերէն թարգմանած Նոր Կտակարանները, այժմ վճռեցին ողջ ողջ այրել թարգմանիչը...:

Ուիլիէմ Թինտէլլ անվախօրէն, որպէս քաջարի նահատակ անյողդողդ քայլերով ուղուեցաւ դէպի հրկիզման ցիցը շարունակ վկայելով իր համոզումը, թէ իր արիւնակից անգլիացիները կարիքը ունին կարդալու Աւետարանը իրենց մայրենի լեզուով: 1536 Հոկտ. 6-ին, եկեղեցական կրօնաւորներ յուդայական ձեռքերով կապեցին Բրիստոսի քաջ վկան ցիցին ու խեղդեցին այն ձայնը որ կը ջանար ապաշխարանքի և զղջումի առաջնորդել իր դահիճները:

Ան մեռաւ կրակի բոցերու ու ծուխերու մէջ ի՛ր իսկ ցեղակիցներու և կրօնաւորներու ձեռքով, սակայն ան չկորաւ, այլ դիւցազնացաւ: Խեղդուած պահուն իր վերջին շունչով աղօթեց ըսելով.

«Տէ՛ր, բա՛ց աչքերը Անգլիոյ Թագաւորին»:

Վերոյիշեալ գրութեամբ իմ նպատակս անգլերէն Նոր Կտակարանի թարգմանութիւնը պատմել չէ՛, այլ հայերէն ու անգլերէն թարգմանութիւններու որակակա՛ն, արժեւորումներու և *գնահատանքի* հոգի՛ն ցոյց տալ է:

Հայերէն Աստուածաշունչը, անգլերէն թարգմանութենէն հազա՛ր տարի առաջ թարգմանուեցաւ երբայերէն ու յունարէն բնագիրներէ: Ներկայ քաղաքակրթութեան նախապաշարեալ ըմբռնումով, հայը որպէս Արեւելքի ազգ բարբարոս և բիրտ, անուս ու սգէտ կը ճանչցուի...:

Հայ ազգը դիմաւորեց այբենգիմ ստեղծող և Աստուածաշունչը թարգմանող իր հարազատ զաւակը՝ Մեսրոպ Մաշտոցը, ազգին վրամշապուհ թագաւորին և կրօնաւոր վեհափառ Կաթողիկոսին ողջոյնով, ուրախութեամբ ու երգով, մինչդեռ Ուիլիէմ Թինտէլլ մուտք գործեց իր հայրենի՛քը որպէս

կալանաւոր դատապարտեալ և *հերետիկոս* Յանցա՞նքը՝ Նոր Կտակարանը անգլերէնի՞ իրենց մայրենի՞ լեզուին թարգմանած ըլլալն էր...: Մեսրոպ Մաշտոց ողջագուրուեցաւ Ս. Մահակ հայրապետին և Վոսմշապուհ թագաւորին հետ, մինչդեռ թինսէյլը կապեցին մահասարսուռ ցիցի ցոյց տալով իրենց գեհենավառ աչքերը:

Եթէ այս ողբերգական պատմութիւնը վերջանար 1536 չոկտ. 6-ին, հայ ծնած ըլլալուս համար շա՛տ հպարտ պիտի զգայի ինքզինքն, թէեւ միշտ այդ հպարտանքը ունիմ բազմաթիւ պատճառներով: Այսօր պատմութեան անիւր թաւալած ու հասած է մինչեւ 20րդ դարու վախճանը: Հաշուետուութիւնը այսօր է, ո՛չ 500 տարի առաջ:

1500 տարիներէ ի վեր Բանի՞ Մեսրոպ Մաշտոցներ արտադրած է Հայ ազգը: Հպարտ ենք 25,000 ձեռագիր մագաղաթներով: Բանի՞ հատը մատչելի ըրած ենք հանրութեան: Բազմաթիւ հոգեւոր և հոգեշունչ գրութիւններ ունինք թանգարաններու ապակեղէն փեղկերու ետին: Բանի՞ հատը տրամադրելի են կամ ընթեռնելի հասարակութան կողմէ: Արդեօք մե՞նք ալ նման ենք այն մեծահարուստին, որ կը հաշուէ իր դրամական հատոյթը, բայց չօգտուիր ու անօթի ու ծարաւ կը մեռնի: Վերոյիջեալ խօսքերը միայն *հարցումներ* են ու ո՛չ դատապարտութիւններ:

Ի՞նչ ըրած են Անգլիոյ եկեղեցականները անգութօրէն սպանելէ յետոյ իրենց Ուիլիէմ Թինսէյլ ռահվիրայ թարգմանիչը:

1804-ին հիմնուեցաւ Լոնտոնի British & Foreign Bible Society-ին: Այս կազմակերպութիւնը Աստուածաշունչ մատենաւր թարգմանած է առաւել քան *հազար* լեզուներու: Եթէ չէ կրցած ամբողջական Աստուածաշունչը թարգմանել, գոնէ թարգմանած է Աւետարանները: Հնարած ու կերտած է հարիւրաւոր ցեղերու համար գիր ու գրականութիւն, որպէսզի թարգմանէ սրբազան գրութիւնները: Ահա իսկապէս քրիստոնէական ծառայութիւն և նուիրում:

Կրնայ ըլլալ որ մենք հայերս չենք կրցած արտադրել ուրիշ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց մը, սակայն մենք զմեզ չստորագնահատենք: Ո՞ր ազգը արտադրած է Նարեկացի մը, Բանի՞ ժողովուրդ ունի Մովսէս Խորենացի, Բանի եկեղեցիներ արտադրած են Ս. Ն. Ծնորհալիներ: Ո՞ր ազգը արտադրած է Վարդան Մամիկոնեան պաշտպանելու համար իր հաւատքը: Ո՞ր են Հիւսիսային Ափրիկէի քրիստոնէայ ժողովուրդները: Ո՞ր են Օգոստինոսներու, Կիպրիանոսներու և Տէրտիւղիանոսներու եկեղեցիներն ու անոնց ժողովուրդները: Բոլորն ալ իսլամացած են և կորսնցուցած իրենց պապենական սուրբ հաւատքը, որովհետեւ չեն ունեցած Զաջն Վարդան Մամիկոնեաններ:

Հայ ազգը գաղթատիրութիւններ հիմնելու համար սուր չէ՛ վերցուցած: Ուրիշները գերեվարելու համար բանակներ չէ՛ պատրաստած, այլ պաշտպա՛ն կանգնած է իր սրբութիւններուն և հաւատքին, թէեւ այդ ճանապարհին

մեռած է, սակայն չէ՛ կորած և չէ՛ անյայտացած:

Գանթոնաբնակ չինարենի ուսուցիչ Յովհաննէս Ղազարեան 1700-1800 թուականին անգլերէնէն չինարենի թարգմանած է Աստուածաշունչ Մատեանը (Չինարեն արաջին և լաւագոյն թարգմանութիւնը կը համարուի): Այո՛, հպարտ ըլլալու շատ պատճառներ ունին:

Հարցում մը միայն, այսօր, քանի՞ հայ ընտանիքէ ներս կը կարդացուի Աստուածաշունչը: Մեր զաւակները ամէն օր ականատես վկաներն են մեր մարգախաղերու հետաքրքրութեանը և ժամերով մարգախաղերու մեր դիտելը կը նշմարեն: Բանի՞ անգամ մեր հարազատ զաւակները ականատես եղած են **մեր Աւետարան կարդալուն**: Բանի՞ անգամ քաջալերած ենք որ Աւետարանը կարդան, կամ *իրե՛նց հետ* աղօթագիրք կարդացած ենք: Մեր *ապրելակերպը*: շատ աւելի դաստիարակիչ ու խօսու՛ն պիտի ըլլայ քան թէ *խրատը*. Եթէ մինչեւ այսօր չենք ըրած, ուշ չէ՛:

Ա՛յսօր սկսինք սորվեցնել:

Տիրող նիւթապաշտ և հեշտազգաց հեթանոսութիւնը, որուն մէջ կ'ապրինք, կը բթացնէ մեր հոգին և կը խեղդէ մեր մէջ կարօտը այս սուրբ ճշմարտութիւններուն, որոնք 17 դարեր շարունակ եղած են *«Ճրագը մեր ոտից և լոյսը մեր ջառղին»*: Ներկայ եկեղեցիները, ինչ որ ալ ընեն չեն կրնար պահել իրենց գոյութիւնը և կենսանորոգ աւիշը եթէ Աւետարանին լոյսը չճառագայթէ *եկեղեցականներու* կեանքէ՛ն և լուսաւորէ հաւատքի կարօտ ունկնդիրները:

Մեր պապերը մահառեցան դարեր շարունակ, ընդդէմ խաւարի, ընդդէմ բռնութեան և բարբարոսութեան վառ պահելու համար Աւետարանին կենսանորոգ Լոյսը: Եկեղեցի մը աւետարանական է ա՛յն չափով, որ թէ՛ իմաստաւորուած է Աւետարանին խորհրդով և թէ՛ կ'ապրի Աւետարանէն ճառագայթող սիրոյ հմայագեղ զօրութեամբ:

Կրնանք կառուցանել հազար ու մէկ եկեղեցիներ ու բարեգարդել զանոնք ազգային ճարտարապետական զարդաֆանդակներով, որոնք պիրի արտայայտեն կեանքի յաւերժութեան և անմահութեան գաղափարները: Մակայն այդ ֆանդակազարդերը ոգեշնչելու և ներշնչելո՛ւ են մեզ Յիսուս Քրիստոսի յաւերժաբոյր խօսքերով, Աւետարանին յոյսի՛ և լոյսի՛ դողանջներով, վերակենսաւորման, փոխակերպումի և **“նոր մարդ”** ըլլալու գաղափարներով զսպանակուած:

Մարգարէներու սրբազան գրքերը և Աւետարանին Յիսուսահմայ խօսքերը վաւերական են այսօր այնքան, որքան էին երէկ և որքան պիտի ըլլան նաեւ վաղը: Յիսուս Քրիստոս ցանեց Աւետարանին սերմերը հոգիներուն մէջ ու Խաչին վրայ ջրեց զանոնք Իր Արիւնով: Որքա՞ն Աւետարանի սերմեր ցանած

ենք մեր հարազատներու հոգիներէն ներս և ի՞նչ հոգիով ու նուիրումով կը ջրենք զանոնք:

*Մեր նահապետի սուրբերը
ձեր պատասխանին կը սպասեն:*

Ապրիլ 6, 1994
Քորոնթո

Ն Ե Ր Շ Ն Չ ՈՒ Մ

Կրօնֆի և արուեստի տարածֆին մէջ վեհագոյն և ծայրագոյն հոգեյղացումները կը վերագրուին արտակարգ և բացառիկ մտային և հոգեկան յափշտակութիւններու, որոնց արդիւնքը կ'ըլլայ յուզական ու յայտնաբանական, որոնք թուիչֆ կու տան երաժշտական, ճարտարապետական գեղակառոյց տաճարներու և հոգեյոյգ գեղանկարչութիւններու:

"Ներշնչում" բառը կրօնակա՛ն հասկացողութեամբ անբաժանելիօրէն կապուած և հիւսուած է աստուածային Հոգիի միջամտութեան: Ինչո՞ւ, որովհետեւ Գերմարդկային մտայղացումը կամ արդիւնաբերութիւնը կարիքը ունի նաեւ Գերմարդկային արտաֆին *օժանդակութեան*:

Համայն տիեզերֆ ներշնչարանը եղած է մարդուն, անոր մշակոյթին և Բաղաֆակրթութեան: Անապատն ու անոր կախարդական մայրամուտը և փոթորիկին ձայնալիֆները ներշնչած են մեծ մարգարէները: Բնութիւնն ու անտառները կը ներշնչեն մեզ, յոյսի, ներգօրութեան, պայծառ ապագայի և հաւատֆի: Այս ներշնչումը, որուն մասին երգած ու ճառած են անցեալի իմաստասէրներն ու բանաստեղծները, կու գայ մեզի հոգիի մը անձանօթ ալիֆներէն, որուն կարգ մը մարդիկ, կ'անուանեն հաւատֆ կամ ներշնչում:

Ներշնչման աղբիւրները եղած են՝ բնութիւնը, Աստուածաշունչ մատեանը ու Աստուած: Բնութիւնն ու Աստուածաշունչ մատեանը՝ աստուած -յայտնութեան ցղացումներն են, իսկ Աստուած՝ Ակնաղբիւրն է ներշնչման: Աստուծոյ ներգործութիւնը այնֆան հարուստ է, որ կարելի չէ սահմանափակել գԱյն մէկ յայտնութեամբ: Հոգեկանի գերակայութիւնը և ներգործօն միջամտութիւնը (տիրակալութիւնը) կեանֆի երեւոյթներուն վրայ անհերֆելի դրոշմը Բանդակած է: Կոյր Հոմերոսը, Միլթընը և Հէլէն Քելլըրը (կոյր և խուլ) ներշնչուած, պատմական անկիւնադարձ կերտող տիտաններ են:

Մարդ արարած ենթակայ է թէ՛ բարիի և թէ՛ չարի ներշնչումներուն: Յարուցեալ Յիսուս լուսեղէն և ձայնեղէն հզօր ներգործութեամբ, երկինֆէն, հանդիպեցաւ Սօղոսին Դամակոսի մուտֆին և կերպարանափոխեց անոր ընթացքը դէպի բարին: Սօղոս դարձաւ Պօղոս առաֆեալ: Ան նախապէս իր ներշնչումները ստացած էր չարիին ներագղեցութեամբ, ուստի կը գրէ թեսաղոնիկեցւոյ Եկեղեցիին, ըսելով.

*«Չարին գալուստը Աստա նային ներգործութեամբ է՝
ամենայն զօրութեամբ, նշա ններով, խաբէութեան զօրաւոր
գործերով և անիրաւութեան բոլոր պատրա նքներով՝
կորստեան մատ նուած ներու ն հա նդէպ. և այդ ամէ նը այն
բա նին փոխարէ ն, որ անո նք չը նդ ու նեցի ն ծը մարտութեան ն*

սէրը, որպէսզի փրկուին: Ասոր համար ալ Աստուած անոնց պիտի դրկէ մոլորութեան զօրութիւնը, որպէսզի անոնք հաւատան սուտին, և դատապարտուին»--Բ. Թեսաղ Բ. 9-10:

Աշխարհի ներկայ ապամարդկային կենցաղավարութիւնը, նիւթապաշտ և անաստուած հոգեբաններ կրնան վերագրել, անգործութեան, ոստիկանական թոյլատուութեան կամ ընտանեկան խանգարումին: Այս բոլոր խանգարումներու և սանձարձակութիւններու արմատը՝ չարին ներգործութիւններն են: Որովհետեւ չարին ներգործութիւնները, թոյլտուութիւն է, անօրէնութիւն է և դէպի վայրէջք, որ ենթական կը տանի մահուան:

Աստուածաշունչ մատեանը կանգնած է խրովայոյց դարերու հոլովոյթին դիմաց և ցոյց կու տայ Բեզի և ինծի Հոգեկանին գործող գերակայութիւնը և Աստուծոյ ճշմարիտ և իրաւ միջատութիւնը մեզմէ իւրաքանչիւրին կեանքին մէջ: Ուստի հրաւիրենք զԱյն ներշնչելու, ողորդելու և շարժելու մեզ ալ Իր Միածին Որդւոյն փրկչական ներգործութեամբ: Բանա՛նք մեր հոգիները, նուիրե՛նք մեր կամքը գործադրելու Անոր բարեգութ ու սրբարար Կամքը: Այն ատեն մեր մարմնական կաւին մէջ պիտի զգանք աստուածային ներգործութիւնը և ներշնչումը: Ոչ թէ փարիսեցիական բարեպաշտական ցուցամոլութեամբ, այլ գոհողութեան, նուիրումի և ներողամտութեան հոգիով: Ներել ո՛չ միայն *գաղափար*, մը ըլլալու է, այլ *իրականութիւն*: Այն ատեն միայն հաւատացեալներ, անայլայլ միացումով ներդաշնակուած պիտի ըլլան թէ՛ իրարո՛ւ և թէ՛ Յիսուս Բրիստոսի

Ի՞նչ կը կարծուի ըլլալ մեզ սիրող Փրկչին, վերջնական իղձը հանդէպ Իր առաքելութեան: Կարդանք Իր աղօթքը առ Հայր Աստուած, միասին.

«Կ՛ողջեմ...բոլոր ինծի հաւատացողներուն համար, որպէսզի ամէնքը մէկ ըլլան, ինչպէս դու ն Հա՛յր, իմ մէջս, և ես՝ Բու մէջդ, որպէսզի անոնք ալ մեր մէջը ըլլան, և որպէսզի աշխարհն ալ հաւատայ թէ դո՛ւն ղրկեցիր զիս»--Յով. ԺԷ.20-21:

Աստուած ներթափանցելով և ներխուժելով մարդկային կեանքը կը կերպարանափոխէ և կենթարկէ մարդը դէպի բարին ու ճշմարիտը, դէպի Յիսուսի Մարդեղութիւնը՝ աստուածամանութիւն: Ստեղծագործութեան գազաթնակէտը, որ ուրուագծուած էր Արարչին Խորհուրդ Խորինին մէջ:

Հոգեկան աշխարհի մէջ կան ապրումներ և ըմբռնումներ, որոնք մեր հինգ զգայարաններով հասկնալի չեն, ասոնք կը կոչուին ներհայեցողական և հոգետեսական կարողութիւններ: Աղօթքի պահը և սրբութեան վարժութիւնը (հոգեկան կարգապահութիւն) կ'առաջնորդեն հաւատացեալը դէպի

երկնագագաց ներհայեցողութեան: Ներհմտական գիտակցութիւնը և ներհայեցողական վարժութիւնը, որպէս մտքի հնարագիտութիւն և անձնական հետաքրքրութիւն գոհացնելու ծառայելու չեն: Անձնասիրութեան և փառամոլութեան համար եղած ներհայեցողութիւնն ու աստուածային գիտութեան թափանցումը առանց անձնական կամքի *նուիրումին* և *սրբութեան գոհողութեան*, գիտութեան լոյսով խաւար ներմուծել է հոգիներէն ներս: Այս մասին աւելի մանրամասնութիւն փափաքողներուն համար, կարդալ **Սիմոն մոզը**՝ Գործք Առաք. Ը. 10-25 համարները:

Յիսուս Բրիստոսի Աւետարանը մեզի ցոյց կու տայ երկու առարկայական դէպք իրողութիւններ, ոչ առակներ: Մին, Մարիամ Մագդաղենացին և միւսը Չակէնոս մաքսապետը: Ասոնց իւրաքանչիւրին ըրած գոհողութիւնը, զիջումը, զղջումը, ապաշխարանքը և իրենց հոգիներուն մաքրագտումը մանրամասնօրէն գրուած է Ս. Աւետարաններուն մէջ. (Ղուկ. է.36-50, Ը.2, Մարկ. ԺԶ.9: Ղուկ. ԺԺ.2, 5, 8-10): Այս երկու սուրբերը հոգեկան և մարմնական փրկութիւն չստացան *միա՛յն քերանցի* խոստովանութեամբ, այլ հոգեկան և առարկայական գոհողութիւններով: Հոգեկան ներմղումի զարթնումը միայն *արթննալ* մը ըլլալ չէ՛, այլ *հեռանա՛լ* մեղքէն ու *կանգնի՛լ* արդարութեան, իրաւունքի և սրբութեան համար: Առանց իրական զղջումի ապաշխարանքի դառն արցունքներու, ներքին մարդու կերպարանափոխութիւնն ու հոգեկորուցութիւնը **“Վերստին Մնու նդ”** չ’անուանուիր: Առանց ցաւի և երկունքի ծնունդ գոյութիւն չ’ունենար: Բերանացի Բանի մը բառեր փոխ առնելով Աւետարանէն ու զանոնք կրկնելով, մարդ “Վերստին ծնած եմ” չի՛ կրնար ըսել:

Մարիամ Մագդաղենացին իր հմայիչ գեղեցկութեան ու սլացիկ հասակին համար չ’արժանացաւ տեսնել Յաղթական Յարուցեալը, այլ իր նուիրումի՛ն, սրբութեա՛ն և սիրոյն համար:

Հայ Ոսկեդարու ռահվիրա Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի բանաստեղծութիւնները խորապէս Բնարական են և կը կրեն հեղինակին խո՛ր ներշնչումներուն կնիքը: Անոր ներշնչանքը, խորհրդածական և ներհայեցողական իմաստութիւնը մուսայէն չէ՛, հեթանոս “անծանօթ աստուածներէն” չէ՛ որ կու գայ, այլ ա՛յն *հաղորդութենէն* ու յարաբերութենէն որ ան մշակած էր երկար տարիներ աղօթելով, ծոմապահութեամբ և ինքնաբնութեամբ--ո՛չ ուրիշները Բննադատելով, այլ Աստուած Ճշմարիտէն, որ յայտնուեցաւ Յիսուս Բրիստոսի Մարդեղութեամբ՝ շօշափելի և տեսանելի ապրումով, որ սպասաւորեց մարկութիւնը բարեգլխութեամբ, ողորմածութեամբ, բաժնեկցելով մարդկային ցաւին, սիրով ու գերագոյն նուիրումով, որ կոչուեցաւ Խաչելութիւն:

* * * * *

Տիեզերքի և կեանքի վրայ նայելու չէ որպէս պատահականութիւն մը, այլ՝ Աստուծոյ էութեան և կենդանութեան յայտարարը՝ **ինքնաբացայտ-յառումը**: Աստուածաշունչ մատենը կը պարունակէ **գերագոյն սիրոյ և ինքնանուիրումի տեսանելի և շօշափելի արտայայտութիւնը**:

Քրիստոնեաներու համար աստուածային "Յայտնութիւն"ը *Անձ նաւորութիւն* մըն է՝ **Մարդեղացեալ Յիսուս**, իսկ Իսլամներուն համար՝ *յայտնութիւնը* գիրք մըն է **Գոր'անը**:

Յայտնութիւն բառին իմաստը հայերէն լեզուի մէջ կը նշանակէ գաղտնիքի մը, ծածկուած խորհուրդի մը կամ վարագոյրի մը անհետացումը և թափուն կարծուած խորհուրդին կամ գրութեան առարկայական երեւումը, բացատրութիւնը և մեկնութիւնը:

Ազգային մեծ մարդիկ իրենց բարերարութիւնները կը յայտնեն բարեգործութիւններով, նուիրատուութիւններով, դպրոցներ, եկեղեցիներ և հիւանդանոցներ կառուցանելով: Իսկ Աստուած բացայայտած է Իր Իսկութիւնը, բներեւոյթը և ներկայութիւնը մարդ արարածին, Իր Անձին իմաստաւորիչ իրագործումներով: Աստուածաշունչ մատենին մէջ կը տեսնենք Աստուծոյ Ինքնաբացայայտումը, որպէս պատմական և առարկայական դէպք՝ Յիսուս Քրիստոսի Ս. Ծնունդին, ապրումին, Խաչելութեան և լուսաճաճանչ Յարութեան շօշափելի և տեսանելի իրողութիւնները: Նոր Կտակարանի պատմայայտարարութեամբ: Արարիչ Աստուած կը դադրի ըլլալ *վախագոյնցիկ* Ջօրութիւն մը և *կոյր*: ներգործութիւն մը ու կը դառնայ վեհափառօրէն սիրոյ, որդորմութեան ու թողութեան **Հայրութիւնը**:

Աստուած ներթափանցելով և ներխուժելով մարդկային կեանքը կը կերպարանափոխէ և կ'ենթարկէ մարդը դէպի բարին ու ճշմարիտը--Յիսուսի Մարդեղութեան: Հաւատացեալէն ինդրուածը՝ սերտել է Աւետարանը և աղօթել հաւատով և վստահութեամբ: Բեթլեհէմ Աստղին լոյսը, որ առաջնորդեց Մոգերը իրաւամբ և ներթափանցումով պիտի առաջնորդէ նաեւ հաւատացեալը ճշմարիտ Աստուածայտնութեան: Ներկայ ներշնչումի և յայտնութեան լիազօր ներկայացուցիչը Յարուցեալ Յիսուս Քրիստոս Ինքն է: Ան ըսաւ Իրեն հաւատացողներուն.

«Ահաւասիկ ես ձեզի հետ եմ բոլոր օրերը՝ մինչեւ աշխարհի վախճանը»--Մատթ. ԻԸ. 20:

Եկեղեցին (հաւատացեալներու միասնականութիւնը) Աստուծոյ ներկայութեան գիտակցութիւնն ու հաղորդակցութիւնն է սիրայորդ յարաբերութեամբ: Յիսուս Քրիստոսի Անձնաւորութիւն՝ միասնիկ ներկայութիւնը, ծովածավալ հաւատացեալներու մէջ, Աստուածաշունչի կենդանարար վկայութիւնն է: Մեր Տիրոջ անտեսանելի, բայց իրա՛ւ ներկայութիւնը (ծառայութեան և նուիրումի) իրագործումին մէջ, յորդուն ու ճառագայթուն

պապացոյցն է Աւետարանի ճշմարտութեան: Յիսուս Քրիստոսի յաղթական Յարութեան անփախչելի ներկայութիւնը երգ ու հրճուանք է հաւատացեալներուն, իսկ խղճահարութիւն՝ մեղաւորներուն: Թափուր գերեզմանը ու յաղթական Յարութեալի ներկան դադրած են անցաւոր ըլլալէ հաւատացեալին համար: Այս յոյսով ննջեցին մեր նահատակները, ու բակեցին մեր պապերը իրենց աչքերը:

Ինչո՞ւ կան զանազան Աւետարաններ և բազմազան նկարագրութիւններ նոյն Յիսուս Քրիստոսի: Մակերեսային ընթերցողի մը, խորանալու ժամանակ չունեցող արդի քննադատի մը և խորհրդագագայնութիւն չունեցող և գրիչ շարժող հետաքրքրի մը համար, վերի հարցում նախադասութիւնը իրաւացի "կերելի":

Երբ սերտենք՝ նոր Կտակարանը իր ամբողջութեամբ ու նաեւ Եկեղեցական Պատմութիւնը իր նուիրեալ նահատակներով և մարտիրոսներով, անոնց անյողդողդ հաւատքը և կենդանի վկայութիւնը ի վերջոյ *պիտի՛* շարժէ մեզ հաւատալու, թէ կայ միայն մէկ Աւետարան որ մէկ Յիսուս Քրիստոսի մէջ կը նոյնանան բոլոր յիշուած զանազան նկարագրութիւնները:

Այլ խօսքով:

Աստուծոյ ներգործութիւնը, իր ծառաներուն և առաքեալներուն միջնորդութեամբ, այնքա՞ն հարուստ է, որ կարելի չէ սահմանափակել "Աստուածայայտնութիւն"ը մէկ յայտնութեամբ: Աւետարանագիր սուրբեր անկեղծօրէն, համեստօրէն և առարկայականօրէն ջանացած են պատկերել ա՛յն ինչ որ Լուսահանդերձ Նազովրեցին ներգործած էր իրենց անձի՛ն վրայ:

Մարդ արարած, նման օթոյի, մեքենական *միջոցիմակ* արտադրութիւն մը չէ, զանգուածային արդիւնաբերութիւն մը չէ (mass production): Մարդ՝ իւրայատուկ և ինքնատիպ տիեզերքի մը մանրանկարն է: Պէյթովէնի և Մոճարդի մահուանէ ի վեր, հազարաւոր երածիշտներ կը ջանան նուագել ու մեկնաբանել աշխարհահռչակ երածշտագէտները: Միթէ ներկայ երածիշտները, իրենց երածշտական *զանազան* մեկնաբանութեամբ կաղօտե՞ն, կը կեղծե՞ն կամ կը խոռովե՞ն ու կը գայթակղեցնե՞ն երածշտագէտ տիտան բանաստեղծները: Ո՛չ երբեք, այլ կը հարստացնեն ու կը գունաւորեն անոնց հրաշագեղ մտայղացումները և մատչելի կը դարձնեն զանոնք հասարակութեան:

Երկնածաճանչ Յիսուս Քրիստոս "իր" մը կամ առարկայ մը չէ՛ որ երատարած մէկ բացատրութեամբ ըմբռնելի դառնայ: Յիսուս Քրիստոս Աստուծոյ Մարդեղութիւնն է, որ Իր կարգին կը ջանայ բացատրել Խորհուրդ Խորինը հողաշէ՛ն մարդուն: Մենք երկու հազար տարիներ յետոյ կը ջանանք ըմբռնել վերոյիշեալ սրբազան Խորհուրդը այբենգիմի տառերով գրուած Աստուածաշունչ Մատեանէն: Ընթերցողը թող ջանայ հասկնալ, որ մակերեսային մօտեցումով որքա՞ն դժուար է քննադատել սոյն նուիրական Ս. Գիրքը, որուն նկարագրած Աստուածը հասկնալի կը մնայ մահկանացու

մարդուն մի միայն հաւատում, նուիրումով ու ծնրադիր երկրպագութեամբ
այնպէս ինչպէս Արեւելի Մոգերը նուիրեցին Մանուկ Յիսուսին *իրենք*
զիրենք և ինչ որ ունէին, որովհետեւ ամիսներով ու երկարատեւ
ուղեւորութենէ վերջ անոնք գտա՛ն իրենց որոնումի բարձրագոյն գագաթը՝

Ճշմարիտ Աստուածյայտնութիւնը:

Ապրիլ 26, 1994
Քորոնթօ